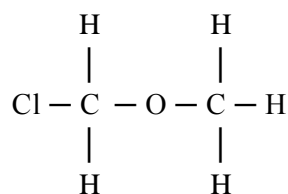

mgr BARBARA ROMANOWICZ
dr JAN GROMIEC
Instytut Medycyny Pracy
im. prof. dr. med. Jerzego Nofera
91-348 Łódź
ul. św. Teresy od Dzieciątka Jezus 8

Eter chlorometylometylowy – metoda oznaczania

Numer CAS: 107-30-2

Słowa kluczowe: eter chlorometylometylowy, substancje rakotwórcze, analiza powietrza, stanowisko pracy, chromatografia gazowa.

Keywords: chloromethyl methyl ether, cancerogenic substances, air analysis, workplace, gas chromatography.

Metodę stosuje się do oznaczania stężeń eteru chlorometylometylowego (CMME) w powietrzu na stanowiskach pracy podczas przeprowadzania kontroli warunków sanitarnohigienicznych.

Metoda polega na zatrzymaniu obecnego w powietrzu eteru chlorometylometylowego na pochłaniaczu stałym, w postaci pochodnej z 2,4,6-trichlorofenolem. Następnie otrzymana pochodna jest wymywana z warstwy pochłaniającej za pomocą metanolu i wyekstrahowana heksanem.

Oznaczalność metody wynosi 0,02 mg/m³.

UWAGI WSTĘPNE

Eter chlorometylometylowy (CMME, chloro(metoksy)metan, metoksychlorometan, dimetylochloereter, chlorodimetyleter, monochlorodimetyleter) jest otrzymywany na drodze katalitycznej reakcji metanolu, formaldehydu i bezwodnego chlorowodoru. Produkty handlowe eteru chlorometylometylowego zawierają 1÷7% eteru bis(chlorometylowego).

Eter chlorometylometylowy jest bezbarwną, lotną cieczą o drażniącym zapachu, która w obecności wody ulega szybkiemu rozkładowi, a dobrze rozpuszcza się w polarnych i niepolarnych rozpuszczalnikach organicznych.

Najważniejsze właściwości fizykochemiczne eteru chlorometylometylowego:

- masa cząsteczkowa 80,52
- temperatura wrzenia 59 °C

- temperatura topnienia	-104 °C
- temperatura zapłonu	-9 °C
- gęstość względna	1,06 (w temp. 20 °C, woda = 1)
- gęstość względna par	2,8 g/l (powietrze = 1)
- prężność par	21,6 kPa w temp. 20 °C
- stężenie pary nasyconej	707,77 mg/m ³ .

W przemyśle eter chlorometylometylowy jest stosowany jako czynnik alkilujący przy produkcji polimerów oraz do wytwarzania żywic jonowymiennych. Eter chlorometylometylowy wykazuje działanie silnie drażniące: skórę, błony śluzowe dróg oddechowych i spojówki oka. Wykazano, że α -halogenoetery są bardzo aktywne i mogą bezpośrednio wiązać się z DNA. Eter chlorometylometylowy znajduje się w wykazie substancji o działaniu rakotwórczym lub mutagennym w środowisku pracy.

Zgodnie z rozporządzeniem ministra zdrowia z dnia 28 września 2005 r. w sprawie wykazu substancji niebezpiecznych wraz z ich klasyfikacją i oznakowaniem eter chlorometylometylowy znajduje się w wykazie substancji chemicznych niebezpiecznych i został sklasyfikowany jako:

- substancja rakotwórcza kat. 1., czyli substancja o udowodnionym działaniu rakotwórczym na człowieka, z przypisanym zwrotem określającym rodzaj zagrożenia – „może powodować raka” (R45)
- substancja wysoce łatwopalna (F), z przypisanym zwrotem określającym zagrożenie (R11)
- substancja szkodliwa (Xn) z przypisanym zwrotem określającym zagrożenie – „działa szkodliwie na drogi oddechowe, w kontakcie ze skórą i po połknięciu” (R20/21/22).

W Federacji Rosyjskiej przyjęto w 1993 r. dla eteru chlorometylometylowego wartość najwyższego dopuszczalnego stężenia chwilowego (STEL) równą 0,5 mg/m³. W pozostałych państwach nie ustalono dla tego związku normatywów higienicznych.

PROCEDURA ANALITYCZNA

1. Zakres metody

Metodę stosuje się do oznaczania zawartości par eteru chlorometylometylowego w powietrzu na stanowiskach pracy.

Najmniejsze stężenie eteru chlorometylometylowego, jakie można oznaczyć w warunkach pobierania próbek powietrza i wykonania oznaczania opisanych w metodzie, wynosi 0,02 mg/m³.

2. Norma powołana

Do stosowania niniejszej metody jest niezbędna norma PN-Z-04008-7 „Ochrona czystości powietrza – Pobieranie próbek – Zasady pobierania próbek powietrza w środowisku pracy i interpretacji wyników”.

W przypadku powołań datowanych ma zastosowanie wyłącznie wydanie cytowane. W przypadku powołań niedatowanych stosuje się ostatnie wydanie dokumentu powołanego (łącznie ze

zmianami). Powołanie na normę PN ustanowioną przed 1994 r. oznacza odniesienie do jej treści aktualnej na koniec 1993 r.

3. Zasada metody

Metoda polega na zatrzymaniu obecnego w powietrzu eteru chlorometylometylowego na pochłaniaczu stałym w postaci jego pochodnej z 2,4,6-trichlorofenolem, następnie otrzymana pochodna związku jest wymywana z warstwy pochłaniającej za pomocą metanolu i wyekstrahowana heksanem. Zawartość eteru chlorometylometylowego w ekstrakcie jest oznaczana metodą chromatografii gazowej z detekcją wychwytu elektronów.

4. Wytyczne ogólne

4.1. Czystość odczynników

Do analizy należy stosować odczynniki i substancje wzorcowe o stopniu czystości co najmniej cz.d.a., o ile nie zaznaczono inaczej.

4.2. Dokładność ważenia

Substancje stosowane w analizie należy ważyć z dokładnością do 0,0002 g.

4.3. Postępowanie z substancjami toksycznymi

Wszystkie czynności, podczas których używa się substancji wzorcowych, należy wykonywać pod sprawnie działającym wyciągiem laboratoryjnym.

Zużyte roztwory i odczynniki należy gromadzić w przeznaczonych do tego celu pojemnikach i przekazywać do utylizacji uprawnionym instytucjom.

5. Odczynniki, roztwory i materiały

5.1. Eter chlorometylometylowy

Stosować według punktu 4.

5.2. n-Heksan spektralnie czysty

Stosować według punktu 4.

5.3. Metanol spektralnie czysty

Stosować według punktu 4.

5.4. Wodorotlenek potasu, roztwór wodny o stężeniu 1 mol/l

Stosować według punktu 4.

5.5. Woda

Stosować wodę podwójnie destylowaną lub dejonizowaną.

5.6. Roztwór wzorcowy podstawowy eteru chlorometylometylowego

Do naczynia według punktu 6.4. wlać 100 ml heksanu według punktu 5.2., naczynie zważyć i dodać 3,7 µl (około 4 mg) eteru chlorometylometylowego i ponownie zważyć w celu określenia rzeczywistej ilości wzorca. Obliczyć stężenie eteru chlorometylometylowego w roztworze.

Roztwór wzorcowy podstawowy szczelnie zamknięty i przechowywany w chłodziarce zachowuje trwałość przez 6 h.

5.7. Roztwory wzorcowe robocze pochodnej eteru chlorometylometylowego

Do pięciu naczynek według punktu 6.5. przesypać z rurek pochłaniających według punktu 6.11. warstwę chemisorpcyjną. Na tak przygotowany sorbent odmierzyć: 1; 2; 4; 7 i 10 μl roztworu wzorcowego podstawowego według punktu 5.6. Następnie do każdej próbki dodać strzykawką według punktu 6.3. po 2 ml metanolu i wytrząsać zawartość przez 5 min. W celu oddzielenia roztworu metanolowego od warstwy sorpcyjnej przenieść roztwór za pomocą pipety według punktu 6.8. do probówek według punktu 6.6. Warstwę sorpcyjną przemyć ponownie 1 ml metanolu i połączyć oba roztwory, a następnie dodać do nich pipetą według punktu 6.7. po 3 ml roztworu wodorotlenku potasu według punktu 5.4. Z tak otrzymanego roztworu wyekstrahować za pomocą 2 ml heksanu pochodną eteru chlorometylometylowego. Warstwę heksanową przenieść pipetą według punktu 6.8. do czystych naczynek według punktu 6.5., ponownie przemyć 2 ml roztworu wodorotlenku potasu według punktu 5.4. i następnie analizować zawartość eteru chlorometylometylowego (związanego w pochodną związku z 2,4,6-trichlorofenolem) w heksanie. Zawartość eteru chlorometylometylowego w mikrogramach w 2 ml tak przygotowanych roztworów odpowiada: 0,04; 0,08; 0,16; 0,28 i 0,4 μg (równoważne stężeniom związku w zakresie: $0,02 \div 0,2 \text{ mg w } 1 \text{ m}^3$ powietrza przy pobieraniu próbek powietrza według punktu 7. i wykonaniu oznaczania według punktu 10.).

Roztwory wzorcowe przygotowane według punktu 5.7. są nietrwałe i należy przygotowywać je w dniu wykonywania oznaczania.

5.8. Gazy sprężone do chromatografu

Stosować hel jako gaz nośny i azot jako gaz uzupełniający do detektora, o czystości zgodnej z instrukcją aparatu.

6. Przyrządy pomiarowe i sprzęt pomocniczy

6.1. Chromatograf gazowy

Stosować chromatograf gazowy z detektorem wychwytu elektronów (ECD) wyposażony w integrator elektroniczny lub komputer z programem sterowania i zbierania danych.

6.2. Kolumna chromatograficzna

Stosować kolumnę zapewniającą rozdział eteru chlorometylometylowego od innych związków chlorowcoorganicznych występujących jednocześnie w badanym powietrzu np. kolumnę kapilarną wypełnioną niepolarną fazą stacjonarną (polidimetylosiloksan zawierający 5% grup fenylowych) o długości 30 m, średnicy wewnętrznej 0,53 mm i o grubości filmu 1,8 μm .

6.3. Mikrostrzykawkki

Stosować mikrostrzykawkki szklane z igłami do cieczy o pojemności: 10; 100 i 1000 μl .

6.4. Kolba pomiarowa ze szkła ciemnego

Stosować kolbę pomiarową ze szkła ciemnego o pojemności 100 ml.

6.5. Naczynka

Stosować zakręcane naczynka ze szkła ciemnego, z uszczelkami z gumy silikonowej pokrytej folią teflonową i mieszczące po 4 ml roztworu.

6.6. Probówki

Stosować szklane probówki o pojemności 10 ml ze skalą i z korkiem polipropylenowym.

6.7. Pipeta szklana

Stosować pipetę szklaną o pojemności 5 ml.

6.8. Pipeta automatyczna

Stosować pipetę automatyczną o pojemności $100 \div 1000 \mu\text{l}$ z jednorazowymi końcówkami.

6.9. Naczynka

Stosować naczynka ze szkła ciemnego, kapslowane lub zakręcane, z uszczelkami z gumy silikonowej pokrytej folią teflonową, umożliwiające pobieranie zawartości mikrostrzykawką bez otwierania naczynka i mieszczące po 2 ml roztworu.

6.10. Pompa

Stosować pompę ssącą, umożliwiającą pobranie powietrza w strefie oddychania pracownika, ze stałym strumieniem objętości według punktu 7.

6.11. Próbniki do pobierania próbek powietrza

Stosować próbki z wypełnieniem firmy SKC Cat. No 226-125. Stosowany do pobierania próbek powietrza próbnik składa się z dwóch rurek połączonych na czas pobierania badanego powietrza – pierwsza rurka pochłaniająca jest wypełniona warstwą chemisorpcyjną, którą stanowią kulki szklane (o średnicy: $0,108 \div 0,125$ mm; oznakowanie: GLC -110), pokryte solą potasową 2,4,6-trichlorofenolu (1,5%) i druga rurka zabezpieczająca zawiera dwie warstwy (260 i 520 mg) żelu krzemionkowego.

7. Pobieranie próbek powietrza

Należy stosować się do wymagań zawartych w normie PN-Z-04008-7 podczas pobierania próbek powietrza.

W opakowaniu z rurkami pochłaniającymi znajduje się instrukcja dotycząca połączenia rurek ze sobą oraz z urządzeniem zasysającym powietrze. Przez rurki należy przepuścić 2 l badanego powietrza ze stałym strumieniem objętości 0,6 l/h.

Rurki z pobranymi próbkami zabezpieczone kapturkami i przechowywane w temperaturze pokojowej są trwałe przez 7 dni.

8. Warunki pracy chromatografu

Należy dobrać takie warunki pracy chromatografu, aby uzyskać rozdział pochodnej eteru chlorometylometylowego od substancji współwystępujących. W przypadku stosowania kolumny kapilarnej według punktu 6.2. oznaczanie można wykonać w następujących warunkach:

- temperatura dozownika 200 °C
- praca dozownika bez dzielenia próbki (*splitless*)
- temperatura kolumny programowana:
  - 60 °C (0,2 min) → przyrost 50 °C /min → 150 °C (5 min)
  - przyrost 50 °C /min → 200 °C (1 min)
- gaz nośny hel
- gaz pomocniczy azot
- temperatura detektora 270 °C
- strumień objętości gazu nośnego przez kolumnę 5 ml/min
- strumień objętości gazu uzupełniającego 60 ml/min.

Nową kolumnę należy kondycjonować w strumieniu gazu nośnego w temperaturze 250 °C do otrzymania prawidłowej linii zerowej.

9. Sporządzanie krzywej wzorcowej

Do chromatografu wprowadzić za pomocą mikrostrzykawki według punktu 6.3. po 2 μ l roztworów roboczych według punktu 5.7 i analizować chromatograficznie w warunkach podanych w punkcie 8.

Przed pobraniem kolejnych roztworów strzykawkę należy kilkakrotnie przepłukać analizowanym roztworem. Dla każdego roztworu wykonać co najmniej dwa oznaczenia, odczytać powierzchnie pików według wskazań integratora i obliczyć średnią arytmetyczną powierzchni dla każdego roztworu. Różnica między wynikami pomiarów a wartością średnią nie powinna być większa niż 5% tej wartości. Następnie sporządzić krzywą wzorcową, odkładając na osi odciętych logarytmy naturalne liczbowej zawartości eteru chlorometylometylowego (obecnego w pochodnej związku) w 2 ml roztworów wzorcowych, a na osi rzędnych – odpowiadające im logarytmy naturalne średnich powierzchni pików (zarejestrowane dla pochodnej badanego eteru z 2,4,6-trichlorofenolem).

Dopuszcza się korzystanie z automatycznego wzorcowania i komputerowej stacji akwizycji danych do otrzymania krzywej wzorcowej zależności liniowej zgodnej z równaniem kwadratowym.

10. Wykonanie oznaczania

Po pobraniu próbki powietrza w warunkach podanych według punktu 7. trzeba przesypać oddzielnie warstwy sorbentu z rurek (pochłaniającej i zabezpieczającej) do naczynek według punktu 6.5. Następnie dodać po 2 ml metanolu i wytrząsać zawartość przez 5 min. W celu oddzielenia roztworu metanolowego od warstwy sorpcyjnej należy przenieść roztwór pipetą według punktu 6.8. do następnych próbek według punktu 6.6. Warstwę sorpcyjną przemyć ponownie 1 ml metanolu, połączyć oba roztwory i dodać do nich 3 ml roztworu wodorotlenku potasu według punktu 5.4. Z tak otrzymanego roztworu należy wyekstrahować za pomocą 2 ml heksanu pochodną eteru chlorometylometylowego. Warstwę heksanową przenieść pipetą według punktu 6.8. do naczynek według punktu 6.9. i analizować w warunkach podanych według punktu 8. Oznaczanie z każdego roztworu wykonać co najmniej dwukrotnie. Odczytać powierzchnie pików według wskazań integratora i obliczyć wartość średnią. Różnica między wynikami pomiarów a wartością średnią nie powinna być większa niż 5% tej wartości.

Zlogarytmowaną zawartość eteru chlorometylometylowego w próbce odczytać z wykresu krzywej wzorcowej i wyliczyć, delogarytmując. W taki sam sposób analizować roztwory z nad sorbentu obecnego w drugiej rurce. Masa substancji oznaczona w drugiej rurce nie powinna przekraczać 10% ilości oznaczonej w pierwszej, w przeciwnym razie wynik należy traktować jako orientacyjny.

11. Obliczanie wyniku oznaczania

Stężenie eteru chlorometylometylowego (X) w badanym powietrzu obliczyć w miligramach na metr sześcienny na podstawie wzoru:

$$X = \frac{m_1 + m_2}{V},$$

w którym:

- m_1 – masa eteru chlorometylometylowego w roztworze znad warstwy chemisorpcyjnej wyznaczona po przekształceniu logarytmu naturalnego tej wartości, odczytanego z krzywej wzorcowej, w miligramach,
- m_2 – masa eteru chlorometylometylowego w roztworze znad żelu krzemionkowego wyznaczona po przekształceniu logarytmu naturalnego tej wartości, odczytanego z krzywej wzorcowej, w miligramach,
- V – objętość powietrza przepuszczonego przez rurkę pochłaniającą, w litrach.

INFORMACJE DODATKOWE

Badania wykonano, stosując chromatograf gazowy Hewlett-Packard HP 5890 seria II, wyposażony w detektor wychwytu elektronów (ECD) i kolumnę kapilarną (HP-5, 30 m × 0,53 mm) wypełnioną niepolarną fazą stacjonarną (5%-Phenyl)-methylsilicone (grubość filmu 1,8 μm).

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań uzyskano następujące dane walidacyjne:

– zakres pomiarowy	0,02 ÷ 0,2 μg/ml 0,02 ÷ 0,2 mg/m ³ dla próbki powietrza objętości 2 l
– granica wykrywalności, x_{gw}	0,0012 μg/2 ml
– granica oznaczania ilościowego, x_{ozn}	0,0023 μg/2 ml
– współczynnik korelacji charakteryzujący liniowość krzywej wzorcowej, uzyskany po przekształceniu regresji nieliniowej, r	0,9988
– całkowita precyzja badania, V_c	5,3%
– całkowita niepewność metody	10,6%.

BARBARA ROMANOWICZ, JAN GROMIEC

Chloromethyl methyl ether - determination method

Abstract

Chloromethyl methyl ether (CMME) is collected in a reactant-coated solid adsorbent tube forming a trichlorophenol derivative. The collected CMME derivative is desorbed with methanol, cleaned up with aqueous KOH, extracted into hexane and analyzed with gas chromatography with an electron capture detector (GC-ECD). The determination limit of this method is 0.02 mg/m³.